

CEMİL MERİÇ
Sosyoloji Notları ve Konferanslar

İletişim Yayınları 265 • Cemil Meriç Bütün Eserleri 15

ISBN-13: 978-975-470-356-6

© 1993 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-18. BASKI 1993-2016, İstanbul

19. BASKI 2017, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Süleyman Talay

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.

CEMİL MERİÇ

Sosyoloji Notları ve Konferanslar

YAYINA HAZIRLAYAN *Ümit Meriç*

CEMİL MERİÇ 1916'da Hatay'da doğdu. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan göçmüştü. Fransız idaresindeki Hatay'da Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde okudu. Tercüme bürosunda çalıştı, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'ne girip Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Mükemmel düzeyde Fransızca okuyup yazan Meriç, İngilizceyi anlıyor, Arapçayı, kendi ifadesiyle, "söktüyor"du. Elazığ'da (1942-45) ve İstanbul'da (1952-54) Fransızca öğretmenliği yaptı. 1941'den başlayarak *İnsan*, *Yücel*, *Gün*, *Ayın Bibliyografyası* dergilerinde yazmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı (1946-63), Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi (1963-74). 1955'te, gözlerindeki miyopinin artması sonucu görmez oldu, ama olağanüstü çalışma ve üretme temposu düşmedi. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. *Hisar* dergisinde "Fildişi Kuleden" başlığıyla sürekli denemeler yazdı. 1974'te emekli oldu ve yılların birikimini art arda kitaplaştırmaya girişti. 1984'te, önce beyin kanaması, ardından felç geçirdi, 13 Haziran 1987'de vefat etti. İlk telif eseri Balzac üzerine küçük bir inceleme idi. *Hint Edebiyatı* (1964) daha sonra *Bir Dünyanın Eşiğinde* başlığıyla iki kez daha basıldı. *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist*, 1967'de çıktı. 1974'ten sonra yayımlanan kitapları şunlardır: *Bu Ülke* (1974, 5 baskı), *Umrandan Uygurlığa* (1974, 2 baskı), *Mağaradakiler* (1978, 3 baskı), *Kırk Ambar* (1980), *Bir Facianın Hikâyesi* (1981), *Işık Doğudan Gelir* (1984), *Kültürden İrfana* (1985). Balzac'tan yaptığı çevirilerin ilki 1943'te yayımlandı. Fransız edebiyatından yaptığı çevirilerin yanı sıra, Uriel Heyd'in *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980), Thornton Wilder'in *Köprüden Düşenler* (1981) ve Maxime Rodinson'un *Bati'yi Büyüleyen İslâm* (1983) adlı eserlerini de Türkçeye kazandırdı. İletişim Yayınları Cemil Meriç'in "Bütün Eserleri"ni toplu halde basarken, daha önce yayımlanmamış üç kitabını daha yayımladı: *Jurnal 1* (1992), *Jurnal 2* (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (1993). "Bütün Eserleri" dizisinde "gözden geçirilmiş yeni baskı" sı yapılan kitaplar ise şunlardır: *Bu Ülke* (1992), *Bir Dünyanın Eşiğinde* (1994), *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist* (1995), *Umrandan Uygurlığa* (1996), *Mağaradakiler* (1997), *Kırk Ambar 1 - Rümuz-ül Edeb* (1998), *Kırk Ambar 2 - Letçe-t-ül Hakayık* (2006), *Işık Doğudan Gelir* (2008). Cemil Meriç'in Bütün Eserleri 2013'te yayımlanan *Kültürden İrfana*'yla 12 ciltlik bir külliyat olarak tamamlandı. Cemil Meriç'in "Bütün Çevirileri" kapsamında Balzac'ın *Altın Gözlü Kız* romanı İletişim Yayınları tarafından 2016 yılında yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	11
1. Bölüm	
SOSYOLOJİ NOTLARI.....	17
I. 1965-66 Ders Yılı.....	19
Sosyoloji Tarafsız Bir İlim Dalı Olabilir mi? (9 Aralık 1965).....	19
Avrupa ve Asya (16 Aralık 1965).....	23
Şiir ve Nesir (23 Aralık 1965).....	26
İnsanın Tabiat Karşısındaki Durumu ve Determinizmin Tarihi (30 Aralık 1965).....	30
Tarihe, İdeolojiye, Tanrısız İnsana ve Yine Determinizme Dair (6 Ocak 1965).....	36
Materyalizm ve Sosyalizm (13 Ocak 1966).....	40
Tarih, Tarafsız Bir İlim Dalı Olabilir mi? (20 Ocak 1966).....	45
Demokrasi, Demopeditir (27 Ocak 1966).....	48
Sokrat ve Eflâtun (10 Mart 1966).....	55

Yine Eflâtun (17 Mart 1966)	60
Eflâtun, Aristo ve İslâm	
Dünyası (24 Mart 1966)	63
İbn Hâldun (31 Mart 1966)	67
Descartes (7 Nisan 1966)	71
Thomas Morus (14 Nisan 1966)	74
Avrupa Tarihinden Birkaç	
Yaprak (21 Nisan 1966)	77
Akıl ve İman (28 Nisan 1966)	79
Spritüel ile Tamporel (5 Mayıs 1966)	81
Yaz Notları	
(20 Ağustos 1966)	82
II. 1966-67 Ders Yılı	97
Proudhon ve Marx (17 Ekim 1966)	97
Restorasyon Tarihçileri ve	
İrkçılık (25 Ekim 1966)	99
Birkaç Çağdaş Sosyolog ve Yabancılaşma	
Kavramı Üzerine (9 Aralık 1966)	103
Tocqueville (16 Aralık 1966)	104
Yabancı Dil Meselesi (23 Aralık 1966)	107
Marx'a Dair (30 Aralık 1966)	109
İlim, Teknik ve Sanat (6 Ocak 1967)	111
Batı'da Ortaçağ (20 Ocak 1967)	113
Politikadan Sosyolojiye (27 Ocak 1967)	114
Çağdaş İnsan Rönesans'la	
Yaşıt (8 Nisan 1967)	116
Ortaçağ'dan Önce - Ortaçağ'dan	
Sonra (14 Nisan 1967)	117
Durkheim (21 Nisan 1967)	120
Faşizm (28 Nisan 1967)	126
Nasyonal Sosyalizm (12 Mayıs 1967)	132

III. 1967-68 Ders Yılı	137
Tekâmül, Coğrafyanın	
İnsanlaşmasıdır (30 Kasım 1967)	137
Düşünce Bir Bedduadır (7 Aralık 1967)	141
Din, Marksizm ve Diğer	
Sosyalizmler (14 Aralık 1967)	142
Ütopyacı Sosyalistler (21 Aralık 1967)	144
Machiavelli (8 Ocak 1968)	147
Her Anarşizm Ferdietçidir (18 Ocak 1968)	151
Realite, Tezadlarıyla Bir	
Bütündür (25 Ocak 1968)	153
Fransız Sosyalizmi (29 Ocak 1968)	157
İslâmiyet ve Sosyalizm (7 Mart 1968)	161
Batı'nın Tarihçileri, Osmanlı'nın	
Tarihçileri (27 Mart 1968)	165
Kapitalizm, Mekanik Materyalizm	
ve Türkiye (3 Nisan 1968)	169
Oryantalizm, Kapitalizmin Keşif Kolu	
ve İbn Hâldun (10 Nisan 1968)	172
İnsanlığın "To Be Or Not To Be"si	
(17 Nisan 1968)	177
Doğu Rönesansı (24 Nisan 1968)	181
"Hiçbir Övgü, Onun İsmi Kadar	
Yüce Degildir" (8 Mayıs 1968)	184
Politika ve Ahlâk (15 Mayıs 1968)	189
IV. 1968-69 Ders Yılı	193
Kelimelerin Cangılında Soğukkanlı	
ve Aydınlık Olmak (27 Kasım 1968)	193
İlim ve İdeoloji (4 Aralık 1968)	197
Bilgi Sosyolojisi (11 Aralık 1968)	202
İdeoloji ve Ütopya (18 Aralık 1968)	205
Ütopya ve Ütopyacılar (25 Aralık 1968)	210
Yogi mi Komiser mi? (15 Ocak 1969)	215

Osmanlı'nın Düşünceye Neden İhtiyacı Yoktu? (22 Ocak 1969).....	220
Politik İhtilâlden, Sosyal İhtilâle (5 Mart 1969).....	224
Avrupa Tarihindeki Büyük Kadınlar (12 Mart 1969).....	230
Anayasa Tarihe "Akmayacaksın" Diyen Bir Vesikadır (19 Mart 1969).....	233
Kartaca'nın Tarihini, Roma'dan Dinlemek (26 Mart 1969).....	236
Düşünce, Kiliselerin Dışında Gelişir (2 Nisan 1969).....	240
Biz, Yobaz Bile Değiliz! (9 Nisan 1969).....	244
Hiçbir İlim Tarihin Sırdaşı Değildir (16 Nisan 1969).....	246
Avrupa'nın ve Asya'nın Ruhunu (30 Nisan 1969).....	249
Marksizm, Semâvî Bir Din Değildir (6 Mayıs 1969).....	252
Avrupa Sosyalistleri ve Asya (14 Mayıs 1969).....	257
Burjuva Milletler, Proleter Milletler (21 Mayıs 1969).....	262
İçtimâî Hâdiselerdeki Plüralizm (28 Mayıs 1969).....	265
Batı Benim Antitezimdir (27 Mayıs 1972).....	269
Avrupa Su Başlarını Tutuyor (24 Haziran 1973).....	271
İlimde -ist Olmaz (23 Şubat 1975).....	273

2. Bölüm

KONFERANSLAR.....	275
İdealizm ve Materyalizm (Eğitim Enstitüsü Konferansı).....	277
Kültürümüzde Yabancılaşma (Aydınlar Ocağı Konferansı - 17 Mayıs 1975).....	280

Aydın (Entelektüel) Üzerine (Kubbealtı Konferansı - 6 Kasım 1975).....	286
Marksizm ve İslâmiyet (MTTB Konferansı - 7 Aralık 1975).....	290
Dünya Görüşleri (16 Mart 1976).....	296
Kültür ve Medeniyet (Kubbealtı Konferansı - 2 Nisan 1976).....	303
Anarşi ve Anarşizm (Tıp Tarihi Enstitüsü - 20 Mayıs 1976).....	310
Lûgatlar - I (17 Aralık 1976).....	316
Lûgatlar - II (Kubbealtı Konferansı - 24 Aralık 1976).....	320
Akademi ve Akademiler (4 Kasım 1977).....	326
Dünya Edebiyatı (28 Kasım 1978).....	330
Romana Dair (6 Nisan 1979).....	337
Carlyle ve “Kahramanlar” (Kubbealtı Konferansı - 4 Nisan 1980).....	342
Oryantalizm (Boğaziçi Üniversitesi - 18 Mart 1981).....	345
Romanın Romanı.....	349
EK.....	361
Kökü Mâzide Olan Atı Kubbealtı Sohbeti (1 Aralık 1974).....	363
Cemil Meriç ile Kerim Sadi Arasındaki Bir Sohbet (16 Mayıs 1975).....	376
Aydınlar Ocağı Kurultayı'ndan Tarabya Otelı (27 Mayıs 1978).....	378
TV'de Nobel Konuşması.....	383
Nurcu Bir Gençle Konuşma.....	385
Cemil Meriç'ten Ümit Meriç'e (Çeşitli Tarihlerde).....	399

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap Cemil Meriç'in 1965'den 1969'a kadar İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri ile yaptığı derslerle, 1974'de emekliye ayrıldıktan sonraki dönemde verdiği birkaç konferans metninden ve bazı sohbet notlarından oluşmaktadır.

Cemil Meriç'in 11.000 ciltlik muhteşem kütüphânesini görenler, biraz da masumâne bir edayla sorarlar: "Hoca, bu kitapların hepsini okudu mu?" Bu sorunun cevabı belki de ilk defa kitap şekline kavuşan bu el yazması notlarda gizlidir. Binlerce ciltlik bir kütüphâne, insan ömrü birkaç asır sürse de, elbetteki bütünüyle okunmaz, okunamaz. Kaldı ki Cemil Meriç 37 yaşında gözlerini kaybettiği için, kitapları sadece yanında okuyacak biri olduğu zamanlarda okuyabilmekte, daha doğrusu dinleyebilmektedir. Onun ilk okuyucusu, eşi Fevziye hanımdır. Fevziye hanım evde başka bir okuyucu olmadığında devreye girer ve gözlüğünü takarak, Cemil Meriç'e bazen Türkçe bir dergi, bazen de Fransızca veya eski harf bir eseri okumaya başlar. Oğlu Mahmut Ali

ile kızı Ümit liseyi bitirene kadar, yaz tatillerinde babalarına yardımcı olurlar. Daha sonraları ise babalarıyla çalışmak, onların en doğal görevleridir. Ahmet Akat, Fuat Andıç, Berke Vardar, Ali Özgüven, İzzet Tanju, Server Tanilli, Nadir Demirel, Halil Açıkgöz, Cevat Özkaya, Mehmet Akif Ak, Lamia Çataloğlu ve daha niceleri Cemil Meriç'in yazı masasının karşı tarafında yeralan sabırlı, gayretli, vefalı çalışma arkadaşları olmuşlardır. Genellikle sekreterlerinin okuduklarıyla Cemil Meriç'in yazıhânesinin orta gözünde bekleyen dosyanın içindeki makale müsveddesi arasında organik bir ilişki vardır. Ama Cemil Meriç binlerce sayfa kitap okutup, yüzlerce sayfa not aldırıp, ancak 10 sayfalık bir makale kaleme alır. Makalenin müsveddesi ortaya çıktıktan sonra, bu metin üzerinde defalarca çalışır, cümlelerin yerini değiştirir, ilâveler-çıkarmalar yapar. Bir daha okutur, bir daha daktilo ettirir. Sonunda kendisi hiçbir zaman çok beğenmese de "Peki âlâ evlâdım" der ve makaleyi basmak isteyen ilk kişiye teslim eder.

Elinizdeki ders notları, makalelerinde çalışmalarını ballaş-tıran Cemil Meriç düşüncesinin, daha önceki yıllarda hangi çiçeklere konarak o malzemeyi derlediği sorusuna aydınlık getirmektedir. Bir başka ifade ile ülkesinin ve dünyanın sorunları ile gönlü sancıyan Cemil Meriç'in 11.000 ciltlik kitaplığının, onun beyin prizmasından süzülerek kağıda yansıyan şekli olarak bu notları değerlendirebiliriz. Burada karışımızda yazan değil, konuşan "Cemil Hoca" var.

Kitabı oluşturan notlar Cemil Meriç tarafından söylenenlerin elbetteki tamamı değil, gürül gürül akan bir dereden, 20 yaşlarındaki bir genç kızın destisine doldurabildiği kadardır. Cemil Meriç hiçbir zaman bu notların ne olduğunu, kızının neleri yazdığını sormamış, belki merak dahi etmemiştir. Notların hepsi Cemil Meriç'in ağzından çıkarken, kayda geçirilmiş, belki de "Söz Uçar, Yazı Kalır" diyen Latin atasözünün kıymetini bir kere daha vurgulamak imkân-

nını bize vermiştir. Ancak konuşma hızına ayak uydurabilmek için özetlenen veya atlanan, yetiştirilemeyen, yarım kalan, dikkat bir an sektiği için kaydedilemeyen cümleler de mutlaka vardır. Yani cızırtılı, zaman zaman işitilmeyen teyp kasetleri gibi bu notlar. Ama içlerinde öyle cümleler var ki, Cemil Meriç onları hiçbir makalesinde kullanmamış. Söylemiş, geçmiş. Bir toprağa rastgele savrulan, ama sonra bakılmayan, sulanmayan nadide çiçek tohumları gibi bazıları. Gönlümüz onların biz yaşadıkça bir dosyada hapsedilmesine, bizden sonra da kaybolup gitmesine razı gelmedi. Zeki Anıt'ın anıtsal gayretleriyle bu sararmış sayfalar bizim el yazımızdan daktilo edilmiş muntazam sayfalara aktarıldı ve bir daha asıl metinle karşılaştırıldıktan sonra sizlerin dikkatine sunuldu.

Uslûb konuşma uslûbu. Zaman zaman yabancı dilden kelimeler de var. Onların bir kısmını parantez içinde Türkçe'leştirdik. Bazı kelimeler, el yazması notlarımızda atlanmış, onları uygun gelebileceklerle tamamladık. Bazı cümleler yarım kalmış, onları da uslûbun bütünlüğüne uydurmaya gayret ettik. Notlara tek katkımız, içeriğini tam olarak ifade etmekten zaman zaman uzak olsa da, onlara birer başlık vermemiz oldu. Cemil Meriç daldan dala atlar konuşurken. Belki bunu bilhassa yapar. Sanıyoruz ki ilk amacı, genellikle üniversite öğrencisi olan genç dinleyicilerinin dikkatini aynı yerde sayarak, fazla yormamak, ikinci amacı ise, onların ufuklarını adım adım genişletmektir. Bu bakımdan bahis başlıkları tartışma götürebilir. Notlar arasında Cemil Meriç'in sonradan çok sevilen ve benimsenen bazı cümlelerinin ilk şekillerine de rastlayabilirsiniz. Kitabı okurken bazı tekrarlar da zaman zaman karşınıza çıkacak. Onları olduğu gibi bıraktık. Tekrar da bir öğretim yoludur.

Kitabın I. Bölümü'nü, daha önce de belirttiğimiz gibi, 1965'den 1969'a kadar, Cemil Meriç'in İstanbul Edebi-

yat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde verdiği derslerin notları oluşturmaktadır. Cemil Meriç Sosyoloji Bölümü'nde hiçbir zaman resmen hoca olmamıştır. O dönemin Bölüm Başkanı Prof. Nurettin Şazi Kösemihal bir dost meclisinde Cemil Meriç'i dinledikten sonra, onu kendi bölümünde Fransızca ders vermeye dâvet etti. 1962-63'de başlayan bu Sosyoloji öğrencileri için Fransızca derslerinde Cemil Meriç, Cuvillier'nin "Manuel de Sociologie" sini (Sosyoloji El Kitabı) okutuyordu. Derken konular soruları, sorular konuları doğurmaya başladı. Önce hissedilmez bir şekilde, sonraları ise tamamiyle Cuvillier'nin kitabı gerilerde kaldı. Biz derslere, Sosyoloji Bölümü öğrencisi olduğumuz 1965 yılından itibaren devamlı bir şekilde katılmaya başladık. Bu yüzden notlarımızın ilki 9 Aralık 1965 tarihini taşımaktadır. Ders tarihleri arasındaki kopukluklar, Nurettin Şazi Kösemihal'in yurtdışında bulunduğu, yani derslerin sorumluluğunu üstlenen kimse olmadığı dönemlere aittir.

Kitabın II. Bölümü'nü teşkil eden konferanslara gelince, burada tek başına hitâbet solosu yapan Cemil Meriç'le karşı karşıyayız. Ne var ki Cemil Meriç'in konferansları buradaki konularla bitmiyor. Meselâ Edebiyat Fakültesi Anfi 3'de ve Çağaloğlu'ndaki eski MTTB binasında Hind konusuna dikkatleri çektiğini, ve yine Hind Kültür Cemiyeti'nin düzenlediği iki ayrı toplantıda Gandhi ve Tagore üzerine konuştuğunu biliyoruz.

Kitap Cemil Meriç'in ve yakın çevresindeki insanların sohbetlerinden oluşan EK Bölümü'yle sona eriyor. Burada bazen ceketli-kravatlı, bazen pijamalı, ama hep kendi kendisiyle tutarlı, hep samimî ve ciddî bir Cemil Meriç'le başlarız.

Kitabın orijinalini teşkil eden el yazması notları bir dosya halinde toplayarak, bir zamanlar bu derslerin bir kısmının da içinde yapıldığı Sosyoloji Bölümü kitaplığına hediye

ediyor ve eseri insanımızın önünde yeni ufuklar açacağı, bu ülkenin insanı ve bu dünyanın vatandaşı olarak birçok şeyi yeniden değerlendirmesine vesile olacağı ümidiyle okuyucularına sunuyoruz.

Prof. Dr. Ümit Meriç
I.Ü.E.F. Sosyoloji Bölümü Başkanı

1. Bölüm
SOSYOLOJİ NOTLARI

I. 1965-66 Ders Yılı

9 Aralık 1965

SOSYOLOJİ TARAFSIZ BİR İLİM DALI OLABİLİR Mİ?

Herbert Spencer, sosyolojinin az gelişmiş, geç gelişmiş olmasını 10 sebebe bağlar; bunların başında önyargı'lar gelir.

İbn Hâldun'un bugüne kadar Batı'nın el-kitaplarında adı geçmez. Avrupa tarafsızlığı temsil ettiği, her türlü düşünceye kapılarını açtığı halde, Doğu'ya kapalıdır.

Yalnız Doğu'ya mı? Marx, 1917'den sonra düşünce tarihine kapıları kırarak girer. Buna mukabil birçok solcular da, sağın mütefekkirlerini adamdan saymaz.

İdeolojiler de, kilise gibi yobaz yetiştirir.

Taraf tutmayan insan, şahsiyeti felce uğramış insandır. Kimse tarafsız değildir ve tarafsız bir sosyoloji de yoktur.

Sosyal ilimlerle uğraşan her insanın alacağı ilk ders, sosyal ilimlerin relatifliğidir. Boukharine, "Her sınıfın ayrı bir

sosyal ilmi vardır” derken, belki biraz mübalağalı bir hüküm veriyor.

Ama sosyal ilimler kadar yalanın cirit oynayabileceği saha yoktur. Bütün sosyal ilimler, insan denen, dişleri ve tırnakları henüz sökülmemiş olan o mahlûkun suç ortaklığını yapmaktadır.

Sosyoloji, biyoloji değildir. Parça parça sosyal ilimler vardır. Çünkü insanı kinlerinden, sevgilerinden soyamayız.

Sosyolojinin bize kazandırdığı ilk vasıf, d mystification, hakikatı yalanlarından soyabilmektir.

Bunun için bütün düşünceleri tanımak l zım.

Durkheim veya Marx.. Ne getirebilmiř?

Goldmann “Recherches dialectiques”de, sosyolojiyi Marx’ın kurduğunu ve ”Kapital”den başka sosyoloji kitabı yazılmadığını söyler.

Kl sik mektepler, Marx’ın sosyologluğunu ink r ederler. Ve yakın zamanlara kadar sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Comte’un Saint-Simon’un şakirdi olmaktan başka vasfı olmadığı ispatlanır. Hem de bir Durkheim ve bir Gurvitch tarafından.

Sosyoloji bir ilimden çok, bir metod. Kuruluř halinde.

Bir plajdaki kumları şekilden şekile sokan r zg r gibidir insan. Onu bütün değişikliği ile tanıttığı için sosyoloji, Comte’un dediği gibi i tima  ebrahim zirvesindedir.

İnsan maymundur, Tanrı olmaya yöneldi, Nietzsche’nin dediği gibi.

 nce insanla ilgisi olmayan ilimler, felsefenin kucağından ayrıldılar.

Matematik, astronomi, fizik, kimya, biyoloji ve nihayet sosyoloji.

Saint-Simon sosyolojiden “Science de l’Homme” (İnsanın İlimi) diye bahseder. Onu anatomi ve fizyoloji diye ikiye ayırır. Sosyalizm kelimesi 1832’de Pierre Leroux sayesinde gelişir.